

INTRESSANT FAKTA OM VÅR OMVÄRLD KOPPLAT TILL SKOLANS KURS- OCH ÄMNESPLANER

Bild: [Lusi](#)

Uppdaterad
version!

LAG & RÄTT

– Dödsstraff, tortyr och mänskliga rättigheter

Version: 3.00

Bild: [Οικολόγων Πράσινων](#)

© factlab AB & SO-rummet AB 2020

Pedagog: Carl-Henrik Larsson, Aspero idrottsgymnasium Karlskrona. Gymnasielärare i hi, re och sh

LAG & RÄTT

– Dödsstraff, tortyr och mänskliga rättigheter

- Hur har synen på brott och straff i Sverige förändrats genom tiden - från medeltiden till dödsstraffet avskaffades 1921?
- Varför behövs det lagar i samhället och vilka rättigheter har medborgarna?
- Vilka handlingar är olagliga att utföra i Sverige och hur är det svenska rättssystemet uppbyggt?
- Vilka straff har vi i Sverige och vilka länder i världen praktiserar dödsstraff?
- Hur hänger dödsstraff och tortyr ihop med mänskliga rättigheter, samt med medborgerliga rättigheter och friheter?
- Är dödsstraff etiskt riktigt?

Målgrupp: Grundskolans senare år och gymnasiet

Tid: 1-2 lektioner

Form: Genomgång av läraren varefter eleverna arbetar med frågor som de besvarar med hjälp av Factlab i kombination med andra källor.

Redovisningssätt: Avslutas med diskussion/redovisning av arbetsuppgifterna i grupper samt i helklass. Eventuellt med skriftlig inlämning av frågorna.

Material och verktyg: Tillgång till datorer, Internet och projektor.

Pedagog: Carl-Henrik Larsson, Aspero idrottsgymnasium Karlskrona.
Gymnasielärare i hi, re och sh

Beskrivning och syfte

Denna uppgift kan utgöra ett längre tema i undervisningen kring lag och rätt, där eleverna får insyn i det svenska rättssystemet, hur det är uppbyggt samt vilka lagar och straff vi har i Sverige. Detta kommer sedan att ställas i ett omvärldsperspektiv för att ge eleverna en helhetssyn på hur rättssystem, straffrätt och mänskliga rättigheter hänger ihop.

Syftet med uppgiften är att synliggöra för eleverna vilka länder i världen som utdömer dödsstraff samt hur de mänskliga rättigheterna efterföljs i länder där tortyr och dödsstraff är vanligt. Eleverna skall genom uppgiften få möjlighet att diskutera frågan om hur dödsstraff och tortyr hänger ihop med mänskliga rättigheter samt medborgarnas friheter i ett land.

VAD SÄGER KURS- OCH ÄMNESPLANEN?

Lgr 11

Centralt innehåll för Samhällskunskap i årskurs 7–9

- De mänskliga rättigheterna.
- Hur mänskliga rättigheter kränks i olika delar av världen.
- Demokratiska fri- och rättigheter samt skyldigheter för medborgare i demokratiska samhällen.
- Etiska och demokratiska dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter.
- Rättssystemet i Sverige och principer för rättssäkerhet. Hur normuppfattning och lagstiftning påverkar varandra. Kriminalitet, våld och organiserad brottslighet. Kriminalvårdens uppgifter och brottsoffers situation.

Lgy 11

Centralt innehåll för Samhällskunskap 1b

- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.
- Grupper och individers identitet, relationer och sociala livsvillkor med utgångspunkt i att människor grupperas utifrån kategorier som skapar både gemenskap och utanförskap.

Fakta märkta med [Factlab Sigill](#)
kommer alltid från hänvisade källor.

Tänk på att statistik i allmänhet och factlab i synnerhet inte presenterar några teorier eller slutsatser, **bara fakta**. Det är upp till Dig att söka, laborera och dra egna slutsatser och då få nytt perspektiv på dina "egna sanningar".

© factlab AB & SO-rummet AB 2020

Pedagog: Carl-Henrik Larsson, Aspero idrottsgymnasium Karlskrona. Gymnasielärare i hi, re och sh

GÖR SÅ HÄR:

1. Läraren har en genomgång och visar och förklarar de förberedda bokmärkta webbsidorna i Factlab (se genomgång längre ner). Läraren gör eleverna delaktiga i genomgången genom att ställa relevanta frågor kopplade till Factlabs statistik samt återkopplar till texterna som eleverna har läst.
2. Läraren delar ut arbetsuppgifterna till eleverna (se arbetsuppgifter nedan) och hjälper dem att komma igång med arbetet. Eleverna arbetar gruppvis eftersom de då ges möjlighet till diskussion och djupare reflektion.
3. Eleverna redovisar svaren i helklass. Kan även kombineras med skriftlig inlämning av svaren på frågorna om läraren anser det relevant.

GENOMGÅNG

1. Börja uppgiften med att göra en historisk genomgång över hur lagar och straff har förändrats i Sverige genom historien. Lyft fram att straffen var mycket hårdare förr och att dödsstraff i flera fall praktiserades. Även tortyr och allmän förnedring användes som straffmetoder i Sverige. Den sista avrättningen i Sverige skedde 1910 och dödsstraffet i fredstid avskaffades i Sverige 1921.

Låt sedan eleverna gruppvis diskutera varför det är viktigt att ha lagar i ett land och hur ett samhälle skulle se ut utan lagar. Var också noggrann med att framhålla att det är Sveriges riksdag som stiftar lagarna. Här är några viktiga punkter som bör framkomma i en sådan elevdiskussion:

- Lagarna gör det tryggt att leva.
- Utan lagar skulle vi leva i ett laglöst samhälle
- Lagarna skyddar vår miljö och natur.
- Lagarna talar om vad som gäller.

2. Fortsätt sedan genomgången med att gå igenom vad som är olagligt att göra i Sverige. Låt eleverna fundera och diskutera kring frågan vad som är olagligt. Exempel på olagliga handlingar är köpa något till misstänkt lågt pris, snatta, mörda, tvinga till sig pengar, slå sina barn och köpa sexuella tjänster.

I detta sammanhang kan man också lyfta fram och peka på att synen på vad som är olagliga handlingar skiljer sig stort mellan länder och statsskick. Saker som är helt lagliga i Sverige kan uppfattas som olagliga handlingar i andra länder.

Sveriges grundlagar (de viktigaste lagarna) regeringsformen, successionsordningen, tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen reglerar våra demokratiska rättigheter. Våra demokratiska rättigheter möjliggör att man i skrift och tal får uttrycka sig fritt så länge enskilda människor inte drabbas av förtal eller ärekränkning. Även hets mot folkgrupp är olagligt. Grundlagarna fastslår också att vi har rätt till rörelsefrihet samt att tortyr och annan kroppsbestraffning är förbjuden.

I många länder, i enpartistater, renodlade diktaturer och i tveksamma demokratier, har medborgarna ingen yttrande- och tryckfrihet. Även rörelsefriheten och den personliga integriteten är starkt begränsad. I sådana länder är det olagligt att uttrycka sig fritt om exempelvis ledaren eller det politiska systemet. Det kan vara olagligt att resa fritt. Även straffen är mycket hårdare i sådana samhällssystem. Tortyr och annan kroppsbestraffning används frekvent liksom dödsstraff.

3. Gå sedan igenom vägen från handling till påföljd och låt eleverna ge synpunkter:

- Brottslingen begår brottet och grips av polisen.
- Åklagaren beslutar om brottslingen skall anhållas. Man får sitta anhållen i maximalt fem dagar.
- Åklagaren begär brottslingen häktad om risk för nytt brott eller flykt finns.
- Åklagaren har sedan två veckor på sig att väcka åtal.
- Sen följer rättegången och domen.

4. Presentera sedan vilka påföljder det finns i Sverige. Låt eleverna kommentera dessa påföljder. Har de några synpunkter på straffen i Sverige?

- Om brottslingen inte är straffmyndig (under 15 år) så kopplas de sociala myndigheterna in.
- Penningböter eller dagsböter.
- Fängelse. Från 14 dagar till 10 år. Livstid 10-15 år.
- Villkorlig dom.
- Slutna ungdomsvård.
- Samhällstjänst.

5. Visa bokmärkeslänken [Fängelsepopulation i världen 2014](#)

Kommentar: Detta är intressant statistik som visar hur många människor som satt i fängelse i världens länder 2014. Bläddra igenom statistiken och låt eleverna kommentera och diskutera. Intressant är att USA har flest intagna i fängelse följt av Kina, trots att Kina befolkningsmässigt är så mycket större än USA samt att Kina är en enpartistat och kommunistisk diktatur. Man kan tydligt se detta genom att jämföra med hur stor del av befolkningen per 100 000 som sitter i fängelse. Visa bokmärkeslänk [Fängelsepopulation per 100 000 medborgare](#)

6. Visa bokmärkeslänken [Anmälda inbrott och våldtäkter per 100 000 innevånare](#)

Kommentar: Detta är intressant statistik, från 2015 och 2016, då de senaste mätningen gjordes, som visar hur många människor som delgivits misstanke om utförda inbrott samt rapporterade våldtäktsfall per 100 000 innevånare. Första kolumnen från vänster visar antalet inbrott och den tredje kolumnen visar antalet våldtäkter. Statistiken visar att Sverige har en hög andel inbrott och våldtäktsfall jämfört med många andra länder.

Använd denna statistik och diskutera frågan varför människor begår brott? Viktiga anledningar som brukar lyftas fram som bakomliggande faktorer är utanförskap i samhället, fattigdom, stora samhällsklyftor mellan fattiga och rika samt utbildningsnivån i befolkningen.

Hur kan det då komma sig att Sverige sticker ut i statistiken trots att Sverige har mindre klyftor mellan fattiga och rika, generellt sett fler högutbildade samt färre fattiga än flera andra länder i statistiken som har lägre brottslighet vad gäller inbrott och våldtäkter?

Låt eleverna diskutera anledningar till varför människor begår brott samt hur statistiken kan tolkas. Anledningar som kan lyftas fram till de svenska siffrorna kan vara följande:

- Den svenska polisen är mycket effektiv vad gäller att gripa brottslingar?
- I flera länder är det tabu att diskutera våldtäkter och kvinnorna som utsatts för liknande övergrepp väljer att hålla tyst för att inte bli socialt utstötta. I Sverige har vi en annan syn på våldtäkter och flertalet kvinnor väljer därför att anmäla.

7. Lyft sedan fram att dödsstraffet är en rättslig påföljd som innebär att en domstol dömer någon till döden genom någon slags avrättningsmetod. Avrättningsmetoder som används i världen idag är bl.a. giftinjektioner, gaskammare, halshuggning, elektriska stolen och hängning.

Visa bokmärkeslänken [Antal dödsdomar och avrättningar i länder med dödsstraff](#)

Kommentar: Statistiken visar länder i världen som utfärdar dödsdomar och använder sig av dödsstraff. Statistiken är från 2018 då senaste mätningen gjordes. Notera att Kina inte finns med i statistiken. Det beror på att antalet avrättningar i Kina är en statshemlighet. Flera människorättsorganisationer, däribland Amnesty International uppskattar antalet genomförda avrättningar i landet till mellan 3000-4000 årligen.

Första kolumnen visar antalet utfärdade dödsdomar och andra kolumnen visar hur många människor som avrättades i länderna 2018. Vilka synpunkter och tankar har eleverna kring statistiken?

9. Avsluta den gemensamma genomgången med att presentera länken [Mänskliga rättigheter](#) som är regeringens webbplats om mänskliga rättigheter. Eleverna skall använda den i sin arbetsuppgift. Visa eleverna hur hemsidan fungerar och att de själva kan läsa om de olika rättigheterna för att få mer information.

ARBETSUPPGIFTER

1. I bokmärkeslänken nedan ser ni statistik över personlig frihet och hur många människor som sitter i fängelse i de olika länderna. Den vänstra spalten visar ett index över personlig frihet. Siffran hundra är högst och betyder att människorna i landet har hög frihet vad gäller demokratiska rättigheter och friheter, samt att man känner sig fri att göra egna val. Ju lägre siffran är desto lägre är den personliga friheten. Den högra spalten visar hur många människor som var fängslade i landet 2015.

Öppna bokmärkeslänken [Personlig frihet och människor i fängelse](#). Kolla igenom statistiken och gör sedan uppgifterna:

- a. Kan ni se ett samband i statistiken mellan personlig frihet och andel människor i fängelser. Visar statistiken att de länder där den personliga friheten är låg har fler människor fängslade än i de länder där den personliga friheten är hög?
- b. Välj ut två länder i statistiken där den personliga friheten är låg och där många människor sitter fängslade. Hur är den rättsliga situationen för människorna i landet? Används tortyr, eller andra metoder som strider mot de mänskliga rättigheterna, i landet? Varför är den personliga friheten så låg i landet? (När ni löser denna uppgift kan ni använda er av de länkar som finns sist i denna uppgift under rubriken bra, bl.a. till Amnesty International).

2. Öppna länken [Mänskliga rättigheter](#) och kolla igenom de mänskliga rättigheterna. Besvara sedan frågorna nedan:

- a. Tycker ni att de mänskliga rättigheterna efterföljs i Sverige? Är det någon eller några av de mänskliga rättigheterna ni inte efterföljs i Sverige? Diskutera och skriv ner era svar.
- b. Diskutera det svenska straffsystemet och om ni tycker att Sverige har för låga straff eller om straffen är lagom hårda? Diskutera också frågan om hur Sverige skulle kunna införa ett hårdare straffsystem utan att bryta mot de mänskliga rättigheterna? Skriv ner era svar.
- c. Tycker ni att Sverige borde återinföra dödsstraffet? Diskutera och motivera era svar varför ni tycker eller inte tycker att dödsstraff skall användas i Sverige och omvärlden. Kan man etiskt försvara dödsstraffet som en straffmetod? Var noggranna med att motivera era svar. Skriv ner era svar.

3. Öppna bokmärkeslänken [Mänskliga rättigheter och förtroende för rättssystemet och polisen](#)

Den vänstra kolumnen visar ett index över hur de mänskliga rättigheterna efterföljs i länderna. Desto närmre ett land är siffran 10 ju mindre efterföljs de mänskliga rättigheterna i landet. Mittenkolumnen visar hur förtroendet ser ut för rättssystemet i länderna, hur många % av befolkningen som inte har mycket förtroende för det. Den högra kolumnen visar hur många % av befolkningen som inte har mycket förtroende för polisen. Kolla igenom statistiken och besvara frågorna:

- a. Kan ni se något samband mellan länder där de mänskliga rättigheterna efterföljs lite och förtroendet för rättssystemet och polisen? Diskutera hur det hänger ihop och skriv ner era svar.
- b. Varför är det viktigt att människor har förtroende för rättssystemet och polisen i ett land? Vad kan det innebära om förtroendet är lågt? Diskutera och skriv ner era svar.
- c. Som ni ser så efterföljs de mänskliga rättigheterna nästan fullt ut i Sverige men förtroendet för rättssystemet och polisen är trots det ganska lågt. Det gäller även i flera andra länder där de mänskliga rättigheterna efterföljs och där demokrati råder. Vad tror ni det kan bero på? Varför är inte förtroendet för rättssystemet och polisen högre? Diskutera och skriv ner era svar.

Till er hjälp när ni besvarar frågorna kan ni använda följande länkar:

Länk [Amnesty International - Här hittar ni fakta om bl.a. tortyr och dödstraff](#)

Länk [Globalis - Här hittar ni fakta om bl.a. konflikter och situationen för befolkningen i världens länder](#)

Länk [Säkerhetspolitik.se - Här hittar ni fakta om säkerhet och konflikter i världens länder](#)

Länk [Utrikesdepartementet- Här hittar ni fakta om vilka länder som kan vara farliga att åka till](#)

Tänk på att statistik i allmänhet och factlab i synnerhet inte presenterar några teorier eller slutsatser, **bara fakta**. Det är upp till Dig att söka, laborera och dra egna slutsatser och då få nytt perspektiv på dina "egna sanningar".

Om du har synpunkter eller frågor gällande factlab lektioner så är du välkommen att kontakta oss på adressen: info@factlab.com